

PĒTĪJUMS

**„JAUNO SABIEDRĪBAS LOCEKĻU
INTEGRĀCIJA”.**

*BĒGLU UN PERSONU
AR ALTERNATĪVO STATUSU APTAUJA
DZIĻĀS INTERVIJAS*

PĒTĪJUMS „JAUNO SABIEDRĪBAS LOCEKĻU INTEGRĀCIJA”.

*BĒGLU UN PERSONU
AR ALTERNATĪVO STATUSU APTAUJA
DZĪLĀS INTERVIJAS*

EIROPAS BĒGLU FONDA PROJEKTA IETVAROS

2008

SATURS

PĒTĪJUMA APRAKSTS	2
GALVENIE SECINĀJUMI	3
1. KOPĒJAIS SITUĀCIJAS NOVĒRTĒJUMS	7
2. SABIEDRĪBAS ATTIEKSMES VĒRTĒJUMS	9
2.1. Pozitīvie vērtējumi	10
2.2. Negatīvie vērtējumi	10
2.2. Valsts /pašvaldības institūciju attieksmes vērtējums	10
3. IESPĒJU UN VAJADZĪBU NODROŠINĀŠANA	12
3.1. Sadzīves apstākļu raksturojums	12
3.2. Izglītības iegūšanas iespējas	13
3.3. Nodarbinātības problēmas	13
3.4. Medicīnas pakalpojumu pieejamība	15
4. NĀKOTNES IECERES, PLĀNI	17
5. NEPIECIEŠAMĀIS, SAGAIĀMAIS ATBALSTS	18
PIELIKUMS	21
BĒGĻU UN PERSONU AR ALTERNATĪVO STATUSU INTERVIJU JAUTĀJUMI	21

PĒTĪJUMA APRAKSTS

Lai noskaidrotu pašu bēgļu un personu ar alternatīvo statusu pieredzi un viedokļus par viņu iespējām sekmīgi integrēties Latvijas sabiedrībā, pētījuma ietvaros tika veiktas 15 padziļinātās intervijas ar personām, kuras Latvijas valstī ieguvušas personas ar alternatīvo statusu vai bēgļa statusu. Minēto personu iesaistīšanās projektā bija diezgan apgrūtināta, jo patstāvīgā spriedze, psiholoģiskais diskomforts un aizdomīgums, kas raksturīgs šīm personām, traucēja netikai atsaukties dalībai pētījumā, bet arī sarunas laikā bija vērojams izteikts apdomīgums un sagatavotu, standartfrāžu sniegšana intervētājam.

Pētījuma mērķis ir noskaidrot bēgļu un personu ar alternatīvo statusu vajadzības, iespējas un šķēršļus veiksmīgai integrācijai Latvijas sabiedrībā.

Pētījuma metode: padziļinātās intervijas;

Pētījuma mērķa grupa: personas, kuras Latvijas valstī ieguvušas bēgļa vai personas ar alternatīvo statusu.

Aptaujas laiks: 2008.gada marts.

Pētījuma kvalitātes nodrošināšana. Pētījuma gaitā izmantojamais instrumentārijs tika pielietots tikai pēc galējās saskaņošanas ar Pasūtītāju.

Pētījuma lauka darba procesā Izpildītājs ievēroja starptautiski atzīta profesionālā kodeksa nosacījumus (ESOMAR, European Society for Opinion and Marketing Research).

GALVENIE SECINĀJUMI

Kopējais situācijas novērtējums

Vērtējot savu dzīvi Latvijā bēgļu un personu ar alternatīvo statusu (turpmāk bēgļi) vidū iezīmējas divi pretēji pamatviedokļi. Vieni ir pieņēmuši situāciju, kādā atrodas, ir akceptējuši valsts uzstādītās prasības un mēģina veidot savu dzīvi no jauna, pilnībā iesaistoties vietējā sabiedrībā. Savukārt otrs biežāk dominējošais viedoklis bija raksturīgs tiem bēgļiem, kuru ekspektācijas par jauno mītnes zemi, Latvija nespēj piepildīt. Šīs personas lielākoties ir neapmierinātas, nespēj samierināties ar palikšanu Latvijā un pat necenšas aktīvi iesaistīties sabiedrības dzīvē, sākt jaunu dzīvi.

Lielā mērā bēgļu nostāja ir saistīta ar kultūras atšķirībām un valodas pieejamību. Ievērojami pozitīvāk noskaņoti ir bēgļi no bijušajām Padomju republikām, kuriem integrāciju atvieglo krievu valodas pieejamība un vizuālā līdzība ar vietējiem iedzīvotājiem. Grūtāk klājas tām personām, kuras, valodas un savu fizisko atšķirību dēļ, baidās iesaistīties un piedalīties sabiedrības ikdienā. Jāsaka, ka tieši šīs atšķirības, ka daļai bēgļu ir pieejama sabiedrība, bet daļai nav, rada divas pat kādreiz savstarpēji naidīgi noskaņotas bēgļu nometnes, kuras pauž gandrīz diametrāli pretējus viedokļus.

Par apdraudējuma iespējām Latvijā runā tikai tie bēgļi, kuri vizuāli atšķiras no vietējiem iedzīvotājiem, pie tam šādas bailes vairāk saistās ar masu medijos sniegto informāciju, nevis reālu pieredzi *uz ielām*.

Līdzīgi viedokļi abu bēgļu grupu starpā tika pausti tikai runājot par iemeslu kādēļ bēgļi nonāca Latvijā. Nevienam no bēgļiem neatzina, ka Latvija jau sākotnēji ir bijusi mērķa valsts. Visi aptaujātie pētījuma dalībnieki bija vēlējušies nonākt citā valstī, kamēr apstākļu sakrītības dēļ, tomēr ir bijuši spiesti palikt šeit. Vairākumā gadījumu to respondentu starpā, kuri apzināti bija devušies uz kādu citu labklājības valsti, ierašanās Latvijā sagādāja diskomfortu un neapmierinātību. Tomēr atsevišķos gadījumos, kad lēmums par patvēruma meklēšanu ticis pieņemts spontāni un izvēle bijusi ierobežota, palikšana Latvijā tiek uztverta kā *glābiņš*, tādēļ pilnībā akceptējama.

Sabiedrības attieksmes vērtējums

Arī sabiedrības attieksmes un atvērtības vērtējums ir pretrunīgs. Ievērojami pozitīvāk noskaņoti un lielu vietējo atbalstu saņēmuši tie respondenti, kuri vizuāli neatšķiras no pamatiedzīvotājiem un ir spējīgi komunicēt vismaz krievu valodā. Ievērojami kritiskāki un pesimistiskāki noskaņoti ir tie bēgļi, kuri ar savas ādas krāsas atšķirību, neiekļaujas sabiedrībā un tiešā veidā saskaras ar sabiedrības neizpratni un agresivitāti. Šiem bēgļiem latviešu sabiedrība šķiet ļoti noslēgta un nepieejama, ko paši bēgļi skaidro kā iedzīvotāju bailes un apdraudējuma izjūtu, kas ceļas no neizpratnes un informācijas trūkuma.

Kopumā dažādu valsts un pašvaldību institūciju attieksme tiek vērtēta kā visnotaļ laba un apmierinoša.

Vienīgi atsevišķos gadījumos nav skaidra šo institūciju darbības shēma, birokrātijas „likloči”, kā arī nākas atzīt, ka ierēdņi, kas ikdienā nesaskaras ar bēgļu jautājumiem, ir nesagatavoti un nav kompetenti risināt šos jautājumus.

Iespēju un vajadzību nodrošināšana

Raksturojot savus sadzīves apstākļus, redzams, ka bēgļi, kaut izvirzot diezgan pieticīgas prasības, saskaras ar dažādām ikdienas problēmām, piemēram, mājvietas iekārtošana, kas ir būtisks priekšnoteikums integrācijai. Situācija valstī ar sociālo dzīvokļu piedāvājumu ir ļoti smaga – to vienkārši nav. Pie tam, atkal jāņem vērā sabiedrībā valdošā, vizuāli atšķirīgo bēgļu atgrūšana, un vairākkārt tiek norādīts, ka lētu mājokli (atsevišķu istabu) nav iespējams īrēt, jo saimnieks to atsaka, „bīstoties” no potenciālā īrnieka.

Lai arī bēgļi ir ļoti apmierināti un atzinīgi vērtē viņiem doto iespēju dzīvot PMIC „Mucenieki”, tā tomēr ir piespiedu izvēle, ne pašu bēgļu izvēlēts mājoklis.

Savukārt runājot par izglītības iegūšanas iespējām respondenti ir visnotaļ optimistiski. Kaut arī lielākā daļa tomēr par prioritāti uzskata ienākumu gūšanu, nevis izglītošanos, tie, kuriem ir interese un motivācija mācīties turpināt, neredz tam šķēršļus. Arī runājot par bērnu un jauniešu izglītību, pieredze ir pozitīva un ar vietējo iedzīvotāju un valsts institūciju atbalstu, bērnu tiesības saņemt izglītību tiek nodrošinātas.

Izvērtējot bēgļu iespējas iesaistīties darba tirgū, jāņem vērā bēgļu atšķirīgā darba kultūra, kas līdzīgi, kā jau iepriekš vairākkārt minēts, ir atkarīga no bēgļu izcelsmes valsts. Tā darba pieejamību, noturēšanos un iedzīvošanos darba kolektīvā par problēmu neuzskata tie bēgļi, kuru izcelsmes valstī darba kultūra ir līdzīga Latvijai - likumdošanā noteikta un regulēta darba diena, slodze un darba devēja prasību izpilde. Savukārt otra daļa bēgļu, kuri tomēr nav raduši pie regulāra noteikta darba vairāk sūdzas par nepamatotu darba devēju patvaļu, *‘piekasīšanos’* un *‘bēgļa situācijas neizpratni’*. Jāpiezīmē, ka atkal krievu valodas zināšanu dēļ labvēlīgāka situācija ir tiem bēgļiem, kuri zina šo valodu un var strādāt pat vadošos amatos Latvijas uzņēmumos.

Vairāki no bēgļiem, kuri savu statusu ieguvuši jau agrāk, atcerējās, ka sākotnēji problēmas ir bijušas ar darba meklēšanu, jo trūcis atbalsts un sadarbība ar Nodarbinātības valsts aģentūru (NVA). Tomēr šobrīd situācija ir mainījusies un tie bēgļi, kuri ir motivēti strādāt, var piemeklēt savām spējām atbilstošu darbu.

Kā norādīja bēgļi, par smagāko posmu medicīnas pakalpojumu izmantošanā ir izpratnes iegūšana par šīs sistēmas darbības mehānismu valstī. Tā kā, ģimenes ārstu institūcijas darbība, nosūtīšana pie

speciālistiem, medikamentu iegādes princips utml., bēgļiem uzreiz nav saprotama, ir nepieciešama palīdzība - vietējais iedzīvotājs, kurš paskaidrotu un palīdzētu esošajā situācijā noorientēties. Runājot par daudzajiem sadzīviskajiem sīkumiem, bēgļi uzsver, ka ir nepieciešama institūcija, kas sniegtu informāciju par ikdienas jautājumu risināšanu vai informācija internetā, kas būtu pieejama dažādās valodās un palīdzētu risināt sadzīviskus jautājumus. Neizpratni daudzu respondentu vidū rada informācijas trūkums angļu un krievu valodās, jo šobrīd pieejamais informācijas klāsts ir lielākoties latviešu valodā.

Nākotnes ieceres, plāni

Domājot par savu nākotni bēgļi lielākoties ir atturīgi un no sniegtajām atbildēm var secināt, ka patiesos nolūkus īsti neatklāj. Tas var būt skaidrojams, gan ar bēgļu neskaidro situāciju un nestabilitāti, gan iespējamiem apsvērumiem par dzīves vietas maiņu uz kādu no labklājības valstīm, ko bēgļis nevēlas atklāt.

Tie, kas tomēr domā saistīt savu dzīvi ar Latviju atzina, ka domā par iespējām strādāt iegūtajā profesijā, meklēt labāk atalgotu darbu. Atsevišķi pētījuma dalībnieki norādīja pat ļoti konkrēti, ka vēlētos darboties tūrisma jomā, veicināt kultūras apmaiņas iespējas ar savu izcelsmes valsti vai strādāt ar bēgļu un patvēruma meklētāju problemātikas izpēti un popularizēšanu.

Nepieciešamais, sagaidāmais atbalsts

Tā kā, daļa bēgļu ir gatavi un spējīgi iesaistīties sabiedrības norisēs un ir pietiekoši motivēti tālākai rīcībai, tad šī bēgļu daļa uzskata, ka nekāda papildus palīdzība no valsts nebūtu sagaidāma.

Tajā pat laikā, otra bēgļu daļa, kas dzīvo ar pārliecību, ka Latvijas sabiedrība ir noslēgta un atšķirīgajiem nepieejama, ļoti vēlētos to mainīt. Šo bēgļu skatījumā valstij ir jāskaidro, ka arī bēgļi ir tādas pašas cilvēciskas būtnes, ka mītnes zeme ir pamesta ne aiz laba prāta, ka dzīvošana svešumā ir psiholoģiski smaga un, ka bēgļi nav drauds Latvijas iedzīvotājiem.

Nobeigumā jāsecina, ka kaut arī bēgļu skaits Latvijā nav liels, tomēr jau šobrīd iezīmējas divas atšķirīgas bēgļu grupas, kurām ir nepieciešama atšķirīga pieeja, uzrunas forma un integrācijas pasākumi. Šobrīd valstī tiek ieviests vieglākais ceļš, veidojot atbalstu bēgļiem, par pamatu ņemot to personu spējas un pieredzi, kuri mums kultūras ziņā ir līdzīgi un paši spēj atrast nepieciešamos risinājumus. Tādējādi tie, kuriem nav pieejama vietējā valoda, sabiedriskā iekārta ir atšķirīga, kā arī nav priekšstata par atbalsta un informācijas pieejamību, nonāk situācijā, kurā jūtas pamesti, nesaprasti, atstāti vieni un bez vietējo iedzīvotāju atbalsta nav spējīgi atrisināt pat ikdienišķus dzīves situācijas, nerunājot nemaz par turpmākās dzīves plānošanu un virzību.

Papildus gribētos piezīmēt, ka komunicējot ar bēgļiem, jūtama šo cilvēku apātija un nogurums gan no preses, gan pētnieku puses. Tādēļ arvien biežāk respondenti sniedz iepriekš sagatavotas frāžveidīgas atbildes, situāciju izskaistinot, neiedziļinoties jautājuma būtībā, kā arī pasargājot sevi no lieka psiholoģiska spiediena, atkal un atkal runājot par negatīvo savā dzīvē.

1. KOPĒJAIS SITUĀCIJAS NOVĒRTĒJUMS

Uzsākot intervijas ar bēgļiem un personām ar alternatīvo statusu (turpmāk bēgļiem), tika uzdoti jautājumi par viņu vispārīgām sajūtām, emocijām, dzīvojot Latvijā. Gandrīz visi no pētījuma dalībniekiem norādīja, ka ierašanās jaunā mītnes zemē, saistās ar visnotaļ pozitīvām un cerīgām sajūtām, kas diemžēl laika gaitā mainās, kļūst piezemētākās.

„Sākumā viss likās ļoti labi, esi saņēmis papīrus un vari darīt pats, ko vien vēlies, ir enerģija, bet dzīvē tas tā nav tik vienkārši - ir dažādas grūtības, smagi”

Nenoliedzami jebkāda statusa iegūšana patvēruma meklētājam ir liels gandarījums un prieks, jo tīri emocionāli vairs nav jāpierāda pāri nodarījuma, vajāšanas fakts un ir iespējams sākt domāt par nākotni. Lai arī bēgļu starpā neziņa par nākotni nav tik asi izteikta, kā patvēruma meklētājiem, jo uzturēšanās atļauja, kaut uz laiku, bet ir iegūta, tomēr nemītīga neziņa par dzīvesvietas un darba maiņu ir lielas bēgļu daļas ikdiena.

„Ziniet, pēc statusa saņemšana, noteikti ir tāda atvieglojuma sajūta, tātad tev ir noticējuši un tu esi pasargāts. Atrisinājums ir, žēl tikai, ka tas prasa tik ilgu laiku”

Vērtējot savu dzīvi Latvijā, bēgļu vidū iezīmējas divi pretēji pamatviedokļi. Viena daļa bēgļu ir pieņēmuši situāciju, kādā atrodas, ir akceptējuši valsts uzstādītās prasības un, domājot par nākotni, mēģina veidot savu dzīvi no jauna, paši meklē dažādas integrācijas iespējas un pilnībā iesaistās vietējās sabiedrības dzīvē.

„Es domāju, ka esmu iedzīvojis, bija jau, protams, sākumā, kā jau jebkurā svešā valstī būtu, kādi sociālie jautājumi neatrisināti, tad šobrīd viss ir vairāk skaidrs un saprotams”

Savukārt, otrs biežāk dominējošais viedoklis bija raksturīgs tiem bēgļiem, kuru ekspektācijas par jauno mītnes zemi, Latvija nespēj piepildīt. Šīs personas lielākoties ir neapmierinātas, nespēj samierināties ar palikšanu Latvijā un pat necenšas aktīvi iesaistīties sabiedrības dzīvē, sākt jaunu dzīvi.

„Zviedrijā tie apstākļi ir labāki, tur ir lielāki pabalsti, arī sadzīve ir vienkāršāka, tur var atrast savējos, šeit par visu ir ļoti jācīnās”

„Gribas jau nokārtot tādas lietas kā darbs, mājas, viss sanāk kaut kā pagaidu variantā, es pat nezinu kāpēc tā..”

Tajā pat laikā bēgļi norāda, ka sajūtas arī ir ļoti mainīgas un nākas saskarties gan ar ļoti pozitīvām, gan ļoti negatīvām, sāpīgām izjūtām.

„Ziniet tas ir atkarīgs no situācijas, tad, kad es tiekos un runājos ar cilvēkiem, tad liekas, ka viss ir kārtībā, bet tad atkal man uznāk sliktais noskaņojums – man nepatīk laikapstākļi, cilvēki, valsts. Tas mainās - pat pietiek kādam uz tevi šķībi paskatīties un tu vari kļūt nikns”

Ļoti būtiski bēgļu noskaņojumu un nostāju ietekmē, kultūras atšķirības un valodas (latviešu vai krievu) pieejamību. Ievērojami pozitīvāk noskaņoti ir bēgļi no bijušās PSRS teritorijām, kuriem iedzīvošanās procesu atvieglo krievu valodas pieejamība un vizuālā līdzība ar vietējiem iedzīvotājiem.

„Es tiešām esmu noskaņots ļoti pozitīvi, es neredzu iespējas, kas man būtu tagad liegtas. Ir, protams, jāpiepūlas, bet kopumā... Esmu apmierināts ar situāciju kādā esmu”

Grūtāk klājas tām personām, kuras, valodas un savu fizisko atšķirību dēļ, baidās iesaistīties un piedalīties sabiedrības ikdienā. Jāsaka, ka tieši šīs atšķirības, ka daļai bēgļu sabiedrība ir pieejama, bet

daļai nav, rada divas pat kādreiz savstarpēji naidīgi noskaņotas bēgļu nometnes, kuras pauž diametrāli pretējus viedokļus.

„Tagad jau esam pieraduši, bet sākumā visi tā skatās, nevari saprast vai kaut kas nav kārtībā. Cilvēki ierauga, ka tu es tumšāks, tā uzriez – „čurka”, tu gribi no tā noslēpties, kāpēc man sevi mocīt?”

Runājot pat savām izjūtām, dzīvojot Latvijā, bēgļi tika lūgti dalīties pārdomās, par to, cik droši viņi šeit jūtas. Kā liecina sniegtās atbildes par apdraudējuma iespējām runā tikai tie bēgļi, kuri vizuāli atšķiras no vietējiem iedzīvotājiem, pie tam šādas bailes vairāk saistās ar masu medijos sniegto informāciju, nevis reālu pieredzi uz ielām. Bēgļi norāda, ka līdz šim parasti visas konfliktsituācijas bijušas mutiskas, aprobežojušās ar aizskarošiem vārdiem un lamām, tomēr bažas par to, ka vietējie iedzīvotāji varētu reaģēt asāk pastāv. Pie tam, šīs bažas vairo rasistiska rakstura uzbrukumi ārvalstniekiem, ko spilgti atspoguļo mediji.

„Ir bijuši uzbrukumi pakistāniešiem, mēs pa TV to redzam un tad liekas, ka arī mums tas var draudēt”

„Kāds tevi apsauc par nēģeri vai melno mērkaķi – un tu nesaproti kāpēc? Par ko?”

„Ziniet, kādi bija mani pirmie vārdi, ko iemācījies latviešu valodā? Tie bija šie lamu vārdi, lai es varētu pretī pateikt, ja kāds atkal domā man uz ielas tā pateikt?”

Vērtējot savu šī brīža izjūtas, respondenti tika lūgti izvērtēt, cik lielā mērā viņu ekspektācijas un cerības pirms ierašanās Latvijā ir īstenojušās. Bēgļi vienprātīgi atzina, ka Latvija noteikti nav bijusi viņu mērķa valsts. Visi aptaujātie pētījuma dalībnieki bija vēlējušies nonākt citā valstī, kamēr apstākļu sakritības dēļ, tomēr ir bijuši spiesti palikt šeit.

“Nē, ne, es pirmo reizi vārdu Latvija, dzirdēju tikai, tad, kad šeit nonācu, es tādu Latviju nezināju”

„Latvija jau ir maza, to nekur nezina. Sākotnēji jau gribējās uz Vāciju, tur jau pretī ir paziņas, kas jau kādu laiku ir tur”

Vairākumā gadījumu to respondentu starpā, kuri apzināti bija devušies uz kādu citu labklājības valsti, ierašanās Latvijā sagādāja diskomfortu un neapmierinātību. Atceroties pirmās emocijas nonākot Latvijā šie bēgļi norādīja, ka, protams, tas ir bijis šoks, jo nav sasniegta cerētā valsts, pie tam valoda ir pilnīgi nesaprotama un neuztverama.

„Nu pirmais laikam bija šoks, bailes... arī valoda, pilnīgi nekā...”

Tomēr atsevišķos gadījumos, kad lēmums par patvēruma meklēšanu ticis pieņemts spontāni un izvēle bijusi ierobežota, palikšana Latvijā tiek uztverta kā *glābiņš*, tādēļ pilnībā akceptējama.

„Nē, nē situācija, vienkārši atrisinājās tā, ka paceļam uz Lietuvu es, biju spiests prasīt patvērumu, man nebija doma, palikt vai apzināti braukt uz Latviju. Situācija burtiski atrisinājās momentāni. Man paziņo, ka mana valsts ir izsludinājusi mani starptautiskā meklēšanā un lēmums, ko darīt ir jāpieņem tajā pašā brīdī”

2. SABIEDRĪBAS ATTIEKSMES VĒRTĒJUMS

Otrs būtiskākais jautājumu bloks intervijās ar bēgļiem skāra tēmas, kas saistītas ar sabiedrības attieksmes un atvērtības novērtējumu. Tieši tāpat kā iepriekš, runājot par pašreizējās ikdienas apmierinātību, pētījuma dalībniekus var iedalīt divās nosacītās grupās, kuras sniedz atšķirīgus vērtējumus. Kopumā pētījuma dalībnieki min, ka iedzīvotāji ir tik dažādi un atšķirīgi, un līdzās labsirdīgiem, saprotošiem un draudzīgiem cilvēkiem dzīvo arī neizprotami ļaundari.

„To ir ļoti grūti pateikt – cilvēki ir tik dažādi. Ir labi un ir patiešām slikti. Ir tādi, kas vienā dienā ļoti draudzīgi, smaidīgi, bet otrā dienā rupji. Tad atkal ar citiem ir tā, ka sākumā ļoti neapmierināti, nu es teiktu sātani, un tad aiz tās akmens sirds tu ieraugi, ka cilvēks ir tik maigs un jūtīgs”

„Tas ir uz pusēm 50:50, ir draudzīgi un ir tieši pretēji, ka tu nesaproti, kur tik ļauns cilvēks var būt?”

Krietni vien pozitīvāk noskaņoti un lielu vietējo atbalstu saņēmuši tie respondenti, kuri vizuāli neatšķiras no pamatiedzīvotājiem un ir spējīgi komunicēt vismaz krievu valodā. Šie respondenti norāda, ka viņiem nav problēmas komunicēt ar cilvēkiem un sabiedrība tos uztver normāli, tādēļ runāt par kādu diskrimināciju nav iespējams.

„Ziniet pēc tam, kad esmu ticis ar tik daudziem un dažādiem cilvēkiem, esmu sapratis, ka tas ir tik individuāls jautājums – kā nu kurš attiecas, kāda nu kuram tā ieaudzinātā kultūra”

„Man ir ļoti daudz draugu un neviens uz mani neskatās savādāk, jo iepazīstoties ar mani tuvāk, cilvēki vērtē manu personību. Nav tāda atgrūšanās. Varbūt kādreiz, kādam dzērumā, ienāk prātā paprasīt, pēc tam, ka ir uzzinājis, ka es esmu saņēmis oficiālo uzturēšanās atļauju, vai es maksāju nodokļus, vai arī kā es jūtos valsts uzturēts, un parasto iedzīvotāju nodokļu naudu tērējot?”

„Ziniet, man ir paveicies, bet es neesmu sajutis tādu atgrūšanu, man nav bijuši tādi konflikti, neviens pats”

Ievērojami kritiskāki un pesimistiskāk noskaņoti ir tie bēgļi, kuri ar savas ādas krāsas atšķirību, neiekleļaujas sabiedrībā un tiešā veidā saskaras ar sabiedrības neizpratni un agresivitāti. Šiem bēgļiem latviešu sabiedrība šķiet ļoti noslēgta un nepieejama.

„Es nezinu kāpēc tā attieksme ir tāda..., viņi baidās..., viņiem mēs visi esam zagļi, tāpēc varbūt arī tā attieksme ir tāda”

„Latviešiem nepatīk runāt, viņi vispārina un uzskata, ka visi bēgļi ir kriminālnoziedznieki. Viņi taču nezina, kāpēc es bēgu, ir tāda vispārīga negativitāte. Bailes, ka mēs atņemsim viņiem darbu, mājas...”

Bēgļi norādīja, ka bieži vien viņu izskats, īpatnējā valodas lietošana izraisa bailes gan potenciālos darba devējos, gan kārtojot dažādus sadzīviskus jautājumus, pat nenonākot līdz faktam, ka persona ir bēglis.

„Nu, bet iedomājieties, kā es runāju, kā es izskatos un tad veikalā es gribu kaut ko paprasīt, tā pārdevēja uz mani skatās...”

„Darbu arī atrast grūti – visi baidās, es nezinu, vieni saka: - bet jūs jau ar klientiem nevarat, aizbiedēsiet - ir grūti”

Apsverot cēloņus sabiedrības noraidošajai attieksmei, bēgļi norāda uz iedzīvotāju informācijas un intereses trūkumu. Tā kā bēgļu Latvijā ir maz, lielākoties cilvēki ar viņiem nesatiekas un iztrūkst pašiem savas pieredzes komunikācijā ar bēgļiem, tad priekšstati tiek aizstāti ar pieņēmumiem un aizspriedumiem. Tādejādi vieglāk cilvēkiem ir bēgļus uztvert kā problēmu, laimes meklētājus un iedzīvotāji turpina dzīvot bailēs un apdraudējuma izjūtā.

„Es domāju, ka viss ir atkarīgs no izglītības, jo izglītotiem cilvēkiem vienkārši nav laika! Parasti vienkāršie, neizglītoties cilvēki ir noraidoši. Piemēram, pilsētā es jutos ļoti labi, bet tiklīdz es ieeju tirgū, tā visi uzreiz skatās aizdomīgi un apsūkā, tu nekad nezini, ko darīt”

„Tas ir pirmais, ko es sapratu, ka latvieši ir intraverti, viņiem ir nepieciešama sava telpa”

Tajā pat laikā, jautāti par situācijām, kad bēgļi tiešām ir saskārušies ar izteiktu sabiedrības negatīvismu, respondenti ir mazrunīgi, pie tam veidojas priekšstats, ka jebkurš sadzīvisks pārpratumus vai nesaprašana tiek norakstīta uz negatīvo sabiedrības attieksmi pret bēgļiem, pat nepieļaujot iespēju, ka arī pašu bēgļu rīcība var būt pārpratuma cēlonis.

2.1. SABIEDRĪBAS ATTIEKSMES POZITĪVIE ASPEKTI

- Iepazīstoties tuvāk, latvieši ir ļoti izpalīdzīgi, atsaucīgi;
- Iedzīvotāji, kas ir ieguvuši izglītību, tie, kas ir ceļojuši ir atvērti un pretimnākoši;
- Jaunatne ir ļoti eiropiski, labi pārvalda angļu/krievu valodu, viegli komunicēt, izrāda interesi;

2.2. SABIEDRĪBAS ATTIEKSMES NEGATĪVIE ASPEKTI

- Grūti izveidot pirmo kontaktu;
- Neielaižas, neturpina, izvairās no sarunas;
- Dusmīga, neapmierināta tauta;
- Savās ikdienas rūpēs iegrimuši;
- Nemēģina iedziļināties, saprast bēgļu situāciju;
- Valda stereotipi par bēgļiem, kā zagļiem;

2.3. VALSTS /PAŠVALDĪBAS INSTITŪCIJU ATTIEKSMES VĒRTĒJUMS

Krietni vien pozitīvāk tiek vērtēta darbinieku attieksme dažādās valsts institūcijās, ar kurām bēgļiem ir nācies saskarties. Vien atsevišķos gadījumos bēgļi norāda, ka neskaidrības rodas ar institūcijas darbības shēmu, birokrātijas „līkločiem”, tādēļ bieži nākas ‘staigāt pa dažādiem kabinetiem’ un gaidīt rindās.

„Es jau īsti nezinu kāda ir sistēma – tā piemēram saka: - aizejiet uz pašvaldību izņemiet izziņu. Pie kā? Kur? Cik tas maksā? Man jau to pamatzināšanu par shēmu nav. Labi ja es saprotu, kas ir pašvaldība!”

Vairāki no runātājiem atzina, ka vēl ar vien nākas saskarties ar ierēdņiem, kuri ikdienā nesaskaras ar bēgļu jautājumiem, līdz ar to ir nesagatavoti, nav kompetenti risināt jautājums un viss process ieilgst, kamēr tiek saņemti pareizie norādījumi „no augšas”.

„Sākumā bija problēmas ar Nodarbinātības Valsts aģentūru, kurā pret mani izturējās diezgan noraidoši un mums neizveidojās labs kontakts, bet es domāju, ka tas vairāk bija saistīts ar to, ka darbinieki šādā situācijā bija pirmo reizi un vienkārši nezināja kā rīkoties”

„Kaut kādi konflikti ar birokrātiju – bet tie vairāk saistīti ar to, ka es kaut ko nesapratu, vai arī vietējiem šāda situācija pirmo reizi gadījās, līdz ar to tas tā nogludinās”

Lai arī kopumā ierēdņu darbs tiek vērtēts atzinīgi, uzskatot, ka pienākumi tiek paveikti lietišķi un profesionāli, tomēr atsevišķos izteikumos, redzams bēgļiem raksturīgais aizdomīgums un neticība. Uzmanība tiek vērsta arī uz bēgļu stāstītā interpretāciju rakstītā formā. Situācijas, kad bēgļiem valodas barjeras dēļ nav iespējams iesniegumu rakstīt pašam, bet to pēc viņa stāstījuma sagatavo kāds no darbiniekiem, bēgļiem tomēr pastāv aizdomas un neticība par teksta pilnīgumu un patiesumu.

„Tas ir viņu darbs, tu nekad nezini, kas īsti viņiem ir aiz ādas, bet es nekad neesmu jutis kādu negativismu. Es domāju, ka savu darbu viņi padara ļoti profesionāli”

„Man šķiet, ka to var just tad, kad izlasa, ko viņi ir par tevi sarakstījuši. Viņi noklausās tavu stāstu un tad pārtulko to, pasniedz to tā kā viņi to saprot un tad tu kādreiz redzi, kādos stereotipos, vai cik vienkārši viņi to tavu problēmu redz”

Atsevišķi no bēgļiem minēja savu veiksmīgo sadarbību ar sekojošām iestādēm:

„Man jau pirmās intervijas ar imigrācijas darbiniekiem bija patiešām patīkamas un pat draudzīgas”

„Cilvēktiesību birojā, ļoti profesionāli nostrādāja, tas tiešām bija līmenī. Savukārt Sarkanais Krusts, jā sagaidīja, jā pieņēma, parunājām, bet nekas arī netika darīts”

„Man liels prieks, ka Ropažu pašvaldības sekretāre varēja atrisināt visas problēmas – parasti ir tā, ka saka: aizejiet tur, pazvaniet, tur izdariat to – bet rezultāta nav, te spējīga visu atrisināt bija sekretāre”

3. IESPĒJU UN VAJADZĪBU NODROŠINĀŠANA

Bēgļu iespēju un vajadzību nodrošināšana bija trešais jautājumu bloks, kas tika apskatīts intervijās ar bēgļiem un personām ar alternatīvo statusu. Kopumā arī uz šiem jautājumiem bēgļi atbild diezgan negribīgi, gan tādēļ, ka daži arvien vēl jūtas neapmierināti ar esošajiem apstākļiem, gan tādēļ, ka vēlas pasargāt savas privātās dzīves no liekas publicitātes.

3.1 SADZĪVES APSTĀKĻU RAKSTUROJUMS

Raksturojot savus sadzīves apstākļus, redzams, ka bēgļi, kaut izvirzot diezgan pieticīgas prasības, saskaras ar dažādām ikdienas problēmām, piemēram, mājvietas iekārtošana, kas ir būtisks priekšnoteikums stabilitātes un identitātes veidošanai, kas savukārt veicina psiholoģiskās piederības veidošanu. Situācija valstī ar sociālo dzīvokļu piedāvājumu ir ļoti smaga – to vienkārši nav. Tajā pat laikā iespējas īrēt ir tikai pie nosacījuma, ka ir patstāvīgi un lieli ienākumi, kas diemžēl strādājot vienkāršos darbus, kuros tradicionāli tiek nodarbināti bēgļi, netiek nodrošināti.

„Es šobrīd mainu darbu un tad, kad es sajūtišu stabilitāti es noteikti meklēšu un šo jautājumu risināšanu!”

„Esmu mēģinājis visādi, gan draugi palīdz, gan sludinājumus skatos, bet, kamēr man pašam nav stabilitātes... un nopirkt jau nav iespējams”

Vairāki no bēgļiem mēģina risināt dzīvojamās platības problēmas apvienojoties un kopā īrējot dzīvokli, vai meklējot atsevišķas istabas īres tiesības. Papildus dzīvojamās platības īri apgrūtina sabiedrībā valdošā, vizuāli atšķirīgo bēgļu atgrūšana, un vairākkārt tiek norādīts, ka lētu mājokli (atsevišķu istabu) nav iespējams īrēt, jo saimnieks to atsaka „baidoties” no potenciālā īrnieka.

„Manuprāt valsts varētu vairāk palīdzēt dzīvokļu jautājumu risināt. Mums pilnīgi nav, kur palikt, mums te nav radi, pie kuriem var kādu laiciņu padzīvot, kamēr viss nokārtojas. Bet mājvieta, tas ir galvenais ar ko jāsāk. Ja tu neesi izgulējies, tu uz darbu nevari aiziet”

„Tajā brīdī, kad ir peļņas iespējas, tad ir iespējas atrast mājokli, tā nav problēma”

„Mēs arī baznīcās uz grīdas gulējām, gan kopā īrējām dzīvokli. Ļoti jau dārgi sanāk, atrast jau var.. bet samaksāt ir grūti, visa alga aiziet...”

„Es mēģināju īrēt stabiņu, bet man atteica un skaidri lika saprast – es smirdu, nu garšvielas, ko mēs lietojam radot specifisku aromātu – bet tas ir murgs, kā viņa to var zināt...”

Kā papildus iespēju dzīvošanai Rīgas tuvumā bēgļi minēja PMIC „Mucenieki”. Lai arī bēgļi ir ļoti apmierināti un atzinīgi vērtē viņiem doto iespēju dzīvot PMIC „Mucenieki”, tā tomēr ir piespiedu izvēle, ne pašu bēgļu izvēlēts mājoklis. Tie, bēgļi, kuri šobrīd arī pēc statusa iegūšanas uzturas šajā iestādē, ļoti atzinīgi novērtēja piedāvātos sadzīves apstākļus – tīras, remontētas telpas, komunikācijas, nepārbīvētas dzīvošanas iespējas. Tomēr kā būtiskāko trūkumu minēja laiku, kas jāpatērē, lai nokļūtu līdz pilsētas centram, tādejādi ierašanās darbā savlaicīgi nav iespējama.

„Es nezinu, kā tas būtu bijis Vācijā, tāpēc man grūti salīdzināt, bet te man ir sava istaba un ir tīrs, remontēts, siltais ūdens, TV...un tomēr arī darbinieki, pie kuriem var pieiet pajautāt”

„Noteikti transporta problēma, ja man 2 stundas uz Rīgu un atpakaļ pāriet, man tas patiešām sagādā problēmas, bet viss pārējais ir risināms un paciešams”

„Vienīgais, kas man traucē ir transports uz Rīgu”

Būtiski piezīmēt, ka vairāki no runātājiem pieminēja savstarpējās nesaskaņas, kas dažbrīd veidojas PMIC „Mucenieki” pašu iemītnieku starpā.

„Kādreiz te mēdz būt, kad iet vaļā emocijas un kaislības.. tad gribas ielīst istabā un aiztaisīt durvis...”

„Varbūt varētu kaut kā iekšējās kaimiņattiecības, draudzīgāku vidi veidot – kolektīvu, vismaz savā starpā iepazīties, kad jaunie ierodas?”

3.2. IZGLĪTĪBAS IEGŪŠANAS IESPĒJAS

Arī runājot par izglītības iegūšanas iespējām respondenti dalās divās grupās, tie, kuri vēlētos mācīties, šādu iespēju apsver un pat meklē papildus informāciju par esošajiem piedāvājumiem. Un otra, lielākā bēgļu daļa, kas par prioritāti uzskata ienākumu gūšanu, nevis izglītošanos. Atsevišķos gadījumos šie bēgļi pieļautu kādas arodizglītības iegūšanu, ja paralēli būtu iespējams strādāt, lai segtu minimālos izdevumus. Mācību atlikšana daļai bēgļu varētu būt saistīta ar nevēlēšanos uzņemties saistības, ‘piesiet’ sevi noteiktai dienas kārtībai, kā arī vienmēr zemapziņā paturētā iespēja, jebkurā brīdī doties prom.

„Man jau liekas, ka tagad svarīgākais ir atrast labu darbu un iekārtoties, mācīties varēs pēc tam”

„Es gribētu kādu amatu iemācīties, celtniecībā labi maksā, bet man nav tādas izglītības, to varētu mācīties. Mācības tomēr maksā, ir arī jāstrādā”

Interesanti, ka tie, kas ir motivēti mācības turpināt, ir noskaņoti ļoti optimistiski. Viņi neuzskata, ka pastāvētu kādi finansiāla rakstura šķēršļi, jo šobrīd tiek piedāvātas plašas iespējas piesaistīt stipendijas un grantus, mācību apmaksai.

„Es domāju, ka noteikti tā nav problēma, es tiešām vācu informāciju un gribu mācīties. Esmu pilnībā optimistiski par to noskaņots”

„Ir iespējas iegūt kādu finansu grantu, tad vēl iespējama pašmācība – paņemt to, kas interesē un tad nu piemeklēt konkrētas lietas”

„Šodien mācīties nav problēma, un teikt, ka nav naudas, tā nav taisnība, ir jāmeklē to var atrast un nokārtot”

Arī runājot par bērnu un jauniešu izglītību, pieredze ir pozitīva un, kaut sākotnēji iet grūti, gan valodas, gan sabiedrības aizspriedumu laušanas dēļ, tomēr ar atsaucīgu vietējo iedzīvotāju un valsts institūciju palīdzību, bērnu tiesības, saņemt izglītību, tiek nodrošinātas un bēgļi ir apmierināti ar piedāvātajiem risinājumiem.

„Skolā, protams, ka ir grūti, jo nav tās valodas.. tad par tevi smejas...bet mums tāda iespēja bija un es domāju, ka tur viss ir kārtībā”

3.3. NODARBINĀTĪBAS PROBLĒMAS

Ļoti būtiska jebkura indivīda ikdienas sastāvdaļa un sevis apliecināšana ir darbs un iekļaušanās darba kolektīvā. Apkopojot bēgļu sniegtās atbildes redzami gan veiksmīgi, gan nepārāk izdevušies darba meklējumi un atkārtoti, jāsecina, ka izvērtējot bēgļu iespējas iesaistīties darba tirgū, jāņem vērā atšķirīgā darba kultūra, kas līdzīgi, kā jau iepriekš vairākkārt minēts, ir atkarīga no bēgļu izcelsmes valsts un to paradumiem.

Būtiski, ka gandrīz visi no bēgļiem, kas uzsākuši darba attiecības, tās regulāri ir maintījuši un tikai daļa

šobrīd atzīst, ka ir atraduši stabilu darbu, kurā vēlētos arī turpmāk strādāt. Tātad darba „meklējumi” un tā maiņa ir neatņemama bēgļu sākotnējās pieredzes daļa, kurai diemžēl daži no bēgļiem nav gatavi un to smagi psiholoģiski pārdzīvo.

„Es domāju, ka tādi, kā mēs esam gatavi strādāt jebkuru darbu...un to beigās izmanto...arī samaksa ir ļoti maza... es domāju, ka latvieši noteikti saņem vairāk kā es”

„Ir grūti, ka jāiet no darba prom... un atkal jāmeklē... un atkal jāmeklē... un tad.. (atmet ar roku)”

Veiksmīgāki un arī nākotnē optimistiskāk raugās tie bēgļi, kuru izcelsmes valstī darba kultūra ir līdzīga Latvijai - likumdošanā noteikta un regulēta darba diena, slodze un darba devēja prasību izpilde. Šo bēgļu vidū darba pieejamību, noturēšanos un iedzīvošanos darba kolektīvā par problēmu neuzskata un arī situācijas, kad darba attiecības nav izdevušās, netiek pārdzīvotas tik sāpīgi. Jāpiezīmē, ka atkal krievu valodas zināšanu dēļ labvēlīgāka situācija ir tiem bēgļiem, kuri zina šo valodu un var strādāt pat vadošos amatos Latvijas uzņēmumos.

„Darbs Latvijā ir, ir mazāk kā bija pirms pusgada, bet ir – jautājums ko un par kādu naudu tu esi ar mieru darīt”

„Es tiešām domāju, ka darba atrašana, ja ir personīgā motivācija un vēlēšanās strādāt, noteikti ir risināms jautājums. Tas kā šajā darba vietā iedzīvoties un noturēties, tas ir katra indivīda personības jautājums, arī tīri psiholoģiski es neredzu atšķirības un kādus apgrūtinājumus. Pat pretēji, kad tu beidzot esi saņēmis visus papīrus un nīkšana, neziņa ir galā – tā ir laime strādāt, īstenot sevi!”

„Jā es strādāju kompānijā, kur vairākums lieto krievu valodu – man, protams, tas ir ļoti izdevīgi, bet es uz to gāju apzināti, es nesēdēju un negaidīju, ka man pazvanīs un pateiks – re mēs tev te darbiņu atradām!”

Savukārt otra daļa bēgļu, kuri nav raduši pie regulāra, noteikta darba režīma vairāk sūdzas par nepamatotu darba devēju patvaļu, ‘piekasišanos’ izmantošanu un ‘bēgļa situācijas neizpratni’. Jāpiezīmē, ka šie bēgļi savu sliktāko valodas zināšanu dēļ, juridisko nianšu nepārziņāšanas dēļ, biežāk cieš no darba devēju bezatbildības un pazemošanas iespējām. Bēgļi, kas saskārušies ar atsevišķu darba devēju nekorektu rīcību, paliek aizdomīgāki, agresīvāki un kļūst par negatīvās informācijas nesējiem pārējiem bēgļiem.

„Paskaidroja, ka tas bija darbs uz laiku un teica, lai ejam prom, bet tā noruna sākumā tāda nebija, es domāju, ka mūs kā lētos izmantoja...”

„... sāka izvirzīt papildus prasības, ka jādara tas....un tad vēl tas..., bet maksāja kā par slodzi”

Izvērtējot iedzīvošanos kolektīvā un darba vadītāju attieksmi, bēgļi norāda, ka bieži vien konflikti rodas tādēļ, ka situācijās, kad darbā ir problēmas - nepadarīti darbi vai jāstrādā ilgāk, papildus stundas, tas tiek nogrūsts bēgļiem, jo viņiem ir grūtāk sevi aizstāvēt, atteikt vadībai, jo baidās darbu pazaudēt. Tāpat darba kolektīvā sākotnējā interese un atbalsts pazūd, kad nepieciešama reāla palīdzība vai tiek dalītas ‘prēmijas’.

„Mūs neuzskata par līdzvērtīgiem darbiniekiem, bēglim vienmēr dos smagāko, netīrāko un mazāk apmaksāto. Pat, ja tu neaiznes sākumā papīrus un sarunāts tiek kaut kas viens, ja priekšnieks pēc tam ierauga papīros, ka juridiskais tavs statuss ir kaut kāds tur....attieksme noteikti mainīsies. Varbūt ne uzreiz, bet krīzes situācijā es būšu tas, kas cietīs visvairāk...”

Cinisku ironiju izvērtējot darba atrašanas iespējas bēgļiem izraisīja Latvijā tik populārā un ieviestā

tradīcija, pieprasīt no potenciālajam darba ņēmējiem CV un motivācijas vēstuli.

„Nu kādu CV es varu iesniegt? Ko es tur lai ierakstu?... Tajā pat laikā neviens to manu CV nepārbauda, neviens no tām CV ailēm netiek pārbaudīta, es tur varu sarakstīt jebko..... Un kas ir motivācijas vēstule – gribu strādāt un pelnīt – tā ir mana motivācijas vēstule...”

Vairāki no bēgļiem, kuri savu statusu ieguvuši jau agrāk, atcerējās, ka sākotnēji bijušas problēmas ar darba meklēšanu, jo trūcis atbalsts, sadarbība un cilvēcīga izpratne no Nodarbinātības valsts aģentūras. (NVA). Tomēr šobrīd situācija ir mainījies un tie bēgļi, kuri ir motivēti strādāt, var piemeklēt savām spējām atbilstošu darbu.

„Nu un tagad iedomājieties, es stāvu pie tā stenda un mēģinu ieraudzīt un mēģinu saprast, kas tur rakstīts, neviens pat nepainterēsējās vai es vispār kaut ko saprotu. Protams, man pietika drosmes iet atpakaļ un teikt – „ziniet es esmu savādāks, bezdarbnieks, esmu bēglis”. Bet nu, piekrīti, tas taču ir pazemojoši. Jā, laikam, es pat teiktu, ka esmu noguris visu laiku skaidrojot, ka esmu savādāks, ka esmu bēglis...”

3.4. MEDICĪNAS PAKALPOJUMU PIEEJAMĪBA

Apspriežot medicīnas pakalpojumu izmantošanas iespējas, bēgļi norāda, ka līdz brīdim, kamēr viņi ir patvēruma meklētāja statusā, neatliekamo medicīnisko palīdzību viņiem nodrošina PMIC „Mucenieki” un iegūstot statusu, viņu zināšanas aprobežojas ar šādu iepriekš gūto pieredzi. Tādēļ bieži vien par smagāko posmu medicīnas pakalpojumu izmantošanā bēgļi min izpratnes iegūšanu par šīs sistēmas darbības mehānismu valstī.

„Es nekad nebiju saskāries ar ģimenes ārstu, sociālo apdrošināšanu, man tas ir svešs, nedz manā valstī, nedz Norvēģijā nav tā, kā ir te, tāpēc pagāja ļoti ilgs laiks, kamēr es sapratu, pat vēl tagad es labāk vajadzības gadījumā pārprasīšu”

Sniegt pilnīgu informāciju par veselības aizsardzības sistēmas pamatprincipiem, pie tam tas ir jāskaidro valodā, kuru es saprotu.

Tā kā, ģimenes ārstu institūcijas darbība, nosūtīšana pie speciālistiem, medikamentu iegādes princips utml., bēgļiem uzreiz nav saprotama, ir nepieciešama palīdzība - vietējais iedzīvotājs, kurš paskaidrotu un palīdzētu esošajā situācijā noorientēties.

„Ārsts ir pieejams, protams, tad mēs gājām pie Aijas (Aija Šibajeva, PMIC „Mucenieki”) un viņa mūs veda”

Lai arī respondentu skatījumā ārsts un medicīniskā palīdzība ir atrodama, tomēr tā pieejamība nav pilnīga, jo bēgļu ienākumi ir ierobežoti, tādēļ uz medicīniska rakstura problēmām tiek ietaupīts. Bēgļi atturas apmeklēt mediķus, jo ir ierobežoti viņu finanšu līdzekļi, pakalpojumi ir dārgi un nav noteiktas konkrētas maksas, tādējādi rodas situācijas, kad papildus izmeklējumi un zāles izmaksā vairāk kā pati ārsta vizīte.

„Ziniet sāpēja zobs nu, es zinu kādas tam varbūt sekas, aizgāju pie ārsta! Es beigās samaksāju 400Ls! Labi tagad man ir salaboti seši zobi, bet tu nekad nevari zināt reālos izdevumus, kas tevi sagaida”

Tā kā ārsta apmeklējumi ir neregulāri pat reti, tad bēgļiem ir grūti salīdzināt pieejamo pakalpojumu kvalitāti. Kādā no intervijām izskanēja ideja par vienu, lielu veselības centru, kur varētu saņemt dažādu ārstu pakalpojumus un labā kvalitāte. Līdz ar to atkristu nepieciešamība bēgļiem meklēt vajadzīgos speciālistus un arī pakalpojumu kvalitāte netiktu apšaubīta.

„Nav pārliecības, par kvalitāti, man nav iespējas salīdzināt – trūkst kāds atskaites punkts”

„Man gribētos, lai ir viens liels veselības centrs un dažādi speciālisti, uz kuriem es varu paļauties”

„Un atkal, ja tu esi viens, atrast kvalitatīvu pakalpojumu sniedzēju ir grūti, ir jāprasa draugiem un jāpaļaujas uz viņu vērtējumu”

Viens no bēgļiem norādīja, ka risinot un lemjot jautājumus par bēgļu veselības jautājumiem, jāņem vērā, bēgļu izcelsmes valsts un tās klimatiskie apstākļi un iespējamie veselības riski, kas var iestāties strauji mainot pārtiku un dzīvesveidu. Par piemēru tika minēts straujš dažādu vitamīnu un minerālvielu trūkums organismā, kas var krasi pasliktināt bēgļu veselības stāvokli.

„Man bija pārsteigums, ka Latvijā ūdenim netiek pievienots fluors, kas citās Eiropas valstīs tiek darīts jau ļoti sen. Tad nu tagad es veikalos, kā tās maniaks pārku to minerālūdeni, kas ir ar fluoru, jo es pilnīgi noteikti jūtu, ka manam organismam to vajag”

Runājot par daudzajiem sadzīviskajiem sīkumiem, bēgļi uzsver, ka ir nepieciešama institūcija, kas organizētu un nodrošinātu ar informāciju par ikdienas jautājumu risināšanas veidiem, niansēm. Paskaidrojot, kur un kādās situācijās griezties, lai saņemtu pilnvērtīgu risinājumu, kādi ir nepieciešamie dokumenti un jautājumu risināšanas kārtība. Neizpratni daudzu respondentu vidū rada informācijas trūkums angļu un krievu valodās, jo šobrīd pieejamais informācijas klāsts ir lielākoties latviešu valodā.

„Ziniet ir pilns ar linkiem, tāda mājas lapa un tāda mājas lapa, bet reāli....tās visas ir LATVISKI, piedodiet, bet es tās nevaru izlasīt, bet kam tad viņas ir domātas. Kā lai es uzzinu vai man ir tiesības mācīties latviešu valodu, ja es to nekur nevaru izlasīt sev saprotamā valodā?”

„Varbūt būtu jārunā par vienkāršām lietām vairāk, kā aizbraukt uz Rīgu, kā nopirkt maizi, samaksāt par tīri, kurš mobilais operators ir lētāks? Bet noteikti krievu vai angļu valodās – nav šīs informācijas, ļoti pietrūkst, tad arī tos ierēdņus mazāk traucētu, jo es varētu atrast sevi interesējošo informāciju, bet savādāk, man atkal kādam jāzvana”

4. NĀKOTNES IECERES, PLĀNI

Sarunas beigu daļā respondenti tika lūgti dalīties pārdomās par saviem nākotnes sapņiem un iespējām tos īstenot. Domājot par savu nākotni bēgļi lielākoties ir atturīgi un no sniegtajām atbildēm var secināt, ka patiesos nolūkus īsti neatklāj.

„Ziniet ir grūti pateikt – tagad it kā darbs ir, bet, cik ilgi tas tā būs. Vasaru noteikti būtu jāpaliek te, bet ziemā – tad jau skatīsimies”

„Nu kādi var būt plāni – jāstrādā un tad kaut kas (darbs) labāks jāskatās...varbūt, ka te situācija uzlabosies, nu gribas jau cerēt, ka sliktāk nebūs”

Iespējams, ka šāda noslēpumainība var būt skaidrojama ar bēgļu neskaidro situāciju un nestabilitāti, bet tikpat labi tie var būt iespējamie apsvērumi par dzīves vietas maiņu uz kādu no labklājības valstīm, ko bēgļis nevēlas atklāt. Tāpat jūtams, ka bēgļiem trūkst speciālistu padoma, kas palīdzētu viņiem plānot organizēt un vadīt nākotnes plānus, karjeras un sadzīves attīstību.

„Ja godīgi, es gribētu redzēt pasauli, es nezinu vai es gribu te palikt – es gribētu ceļot un tad iespējams es atgrieztos, nezinu...”

Tie, kas tomēr domā saistīt savu dzīvi ar Latviju atzina, ka domā par iespējām strādāt iegūtajā profesijā, meklēt labāk atalgotu darbu. Atsevišķi pētījuma dalībnieki norādīja pat ļoti konkrēti, ka vēlētos darboties tūrisma jomā, veicināt kultūras apmaiņas iespējas ar savu izcelsmes valsti vai strādāt ar bēgļu un patvēruma meklētāju problemātikas izpēti un popularizēšanu.

„Nu jau ar Latviju saista ļoti daudz kas, īsti negribas to visu iesākt pamest un sākt vēlreiz no jauna..”

„Noteikti tagad esmu Latvijā un uz ilgu laika, bet nākotnē viss ir iespējams, man ir darbs, kas patīk, kur man skriet?”

„Mana ideja ir jau pat man skaidra – gribu nodarboties ar kultūras apmaiņa, vedot māksliniekus uz Latviju, un otrādi, vedot Latvijas māksliniekus pasaulē”

Atsevišķi runātāji gan norādīja, ka jāņem vērā pasaules globalizācijas tendences, kas liecina, ka kultūras saplūst un izteiktas robežas zūd, tādēļ, jārēķinās, ka bēgļi izmantos šo iespēju un būs grūti viņus noturēt tikai vienas valsts robežās.

5. NEPIECIEŠAMAIS, SAGAIĀMAIS ATBALSTS

Intervijas nobeigumā respondenti tika lūgti izteikt priekšlikumus un ieteikumus, ko pašvaldības, valsts institūcijas un NVO varētu vēl darīt, lai palīdzētu bēgļiem integrēties sabiedrībā. Tā kā daļa bēgļu ir gatavi un spējīgi iesaistīties sabiedrības norisēs un ir pietiekoši motivēti tālākai rīcībai, tad šī bēgļu daļa uzskata, ka nekāda papildus palīdzība no valsts nebūtu sagaidāma, kā vien skaidrojošas informācijas sniegšana patvēruma meklētājiem viņiem saprotamā valodā, jo sākotnēji, kad ierodoties valstī latviešu valodas zināšanu nav, atbraucējam ir pilnīgi neiespējami izprast situāciju un adekvāti reaģēt uz to.

Tajā pat laikā, otra bēgļu daļa, kas dzīvo ar pārliecību, ka Latvijas sabiedrība ir noslēgta un atšķirīgajiem nepieejama, ļoti vēlētos to mainīt. Šo bēgļu skatījumā valstij ir vairāk jārunā ar iedzīvotājiem un jāskaidro, ka arī bēgļi ir tādas pašas cilvēciskas būtnes, ka mītnes zeme ir pamesta ne aiz laba prāta, ka dzīvošana svešumā ir psiholoģiski smaga un, ka bēgļi nav drauds Latvijas iedzīvotājiem.

Papildus respondenti izteica sekojošus priekšlikumus:

- Sabiedrības informēšana par bēgļiem, dzīves situācijām, apstākļiem, problēmām;
- Skaidrot bēgļu problēmjautājums, lai mazinātu aizspriedumus un vispārējo bēgļu kriminalizēšanu;
- Sniegt labās prakses, pieredzes piemērus medijos, līdz šim parasti informācija par bēgļiem tiek pasniegta skandālu, aizdomīguma un negatīvā gaisotnē;
- Rasisma problēmas aktualizēšana;
- Sabiedrības iecietības, tolerances veidošana;
- Darbs ar jauniešiem un bērniem;
- Bezmaksas telefonu pieejamība darba meklētājiem, lai var sazvānīt potenciālos darba devējus (ļoti dārgi sakari);
- Sociālās palīdzības telefons, līdzīgi kā 1188, bet bezmaksas, lai var uzzināt info par dažādiem sociālajiem jautājumiem. Šāds telefons būtu nepieciešams arī viesstrādniekiem un citiem iebraucējiem, kuriem ir aktuāli saprast sabiedrības uzbūvi un sociālo jautājumu risināšanas iespējas;
- Socializācijas kursi – cilvēki nāk no ļoti atšķirīgām kultūrām, reliģijām, ir nepieciešams skaidrot noteiktu lietu kārtību valstī – pamatlikumus, vērtības, paražas, uzvedības pamatprincipus utml.
- Darba sludinājumu izvietošana internetā – online formā, ne saraksti pie stendiem.
- NVA darbinieku sagatavošana darbam ar bēgļiem, specifisku bēgļiem atbilstošu darbavietu piemeklēšana;
- Skaidrojoša informācija par jebkādu sadzīves sfēru - izglītību, veselības aizsardzību, autovadītāja apliecības iegūšanu utml. bēgļiem pieejamā valodā;
- Kompetentas mediķu komandas pieejamība;
- Lielāku finansiālu atbalstu - veselības apdrošināšana, braukšanas biļetes;
- Tulku pieejamība patvēruma meklētājiem, kārtojot dokumentāciju, tiesvedība.

Domājot par to, ko paši bēgļi vēl būtu gatavi darīt, lai situāciju uzlabotu, tikai daži norādīja uz kādām konkrētām aktivitātēm. Lielākā daļa aptaujāto bēgļu uzskatīja, ka visu ko paši varējuši ir darījuši un papildus piepūli savu sadzīves apstākļu uzlabošanai pielikt nevēlas.

„Cilvēks ir kā tarakāns, viņš visam pielāgojas. Man nav nekas, kas traucē, varbūt vienīgi mans slinkums. Es skatos, kas ir citiem un kas ir man, bet viņiem tomēr ir valodas zināšanas. Nu jā es varētu vairāk sevi motivēt kaut ko darīt!”

Papildus respondentiem, kuri ir ieguvuši alternatīvās personas statusu, tika jautāts vai viņi apzinās atšķirības starp bēgļa un alternatīvo statusu un kā viņi tās izjūt? Kā atzina runātāji viennozīmīgi bēgļa statuss ir pievilcīgāks, jo sniedz plašākas iespējas, tajā pat laikā, informācijas trūkuma dēļ, patvēruma meklētājiem, tikko ierodoties Latvijā un griežoties pie kompetentajām iestādēm ar savu iesniegumu, šādas skaidrības nav, tādēļ, sākumā rakstot iesniegumu var rasties pārpratumi.

„Tas nav tā korekti salīdzināt, manuprāt, tas ir apmēram kā jautāt bērnam: ‘Nu ko tu izvēlies, lielu torti, vai ļoti lielu torti! Protams, alternatīvais statuss ierobežo un mazina tās iespējas”

„Cilvēks par tām atšķirībām uzzina jau tikai tad, kad saskaras ar to, ka kaut kas tiek vienam liegts, bet otram pienākas”

„Man liekas, ka tagad, esot Šengenas līgumā, to atšķirību ir mazāk, agrāk gan bija. Kad es saņēmu alternatīvo statusu arī migrācijas likums paredzēja dažādas nianšes”

„Ziniet pat likumā noteiktās nianšes nav tā skaidri izteiktas, ir grūti man kā cilvēkam tās pilnībā saprast, varētu detalizētāk un precīzāk, lai ir skaidras atšķirības!

Nobeigumā jāsecina, ka kaut arī bēgļu skaits Latvijā nav liels, tomēr jau šobrīd iezīmējas divas atšķirīgas bēgļu grupas, kurām ir nepieciešama atšķirīga pieeja, uzrunas forma un integrācijas pasākumi.

„Man ir tā, ka vienkāršoti, no valsts par brīvu iedotais nestimulē tālākai darbībai, mani motivē tas, ka ir jāmeklē, jādomā, man patīk izaicinājums”

„Saprotiet, ja valsts atstāj mani un saka - mēģini pats, viss tavās rokās, tā tomēr nevar. Mēs esam svešā valstī, mums pilnīgi nav neviena atbalsta punkta. Tu jau tā jūties kā prasītājs”

Šobrīd valstī tiek ieviests vieglākais ceļš, veidojot atbalstu bēgļiem, par pamatu ņemot to personu spējas un pieredzi, kuri mums kultūras ziņā ir līdzīgi un paši spēj atrast nepieciešamos risinājumus. Tādējādi tie, kuriem nav pieejama vietējā valoda, sabiedriskā iekārta ir atšķirīga, kā arī nav priekšstata par atbalsta un informācijas pieejamību, nonāk situācijā, kurā jūtas pamesti, nesaprasti, atstāti vieni un bez vietējo iedzīvotāju atbalsta nav spējīgi atrisināt pat ikdienišķus dzīves situācijas, nerunājot nemaz par turpmākās dzīves plānošanu un virzību.

„Noteikti ir nepieciešamā informācija par to, kas valstī notiek, integrācijas darbinieku komanda, kas palīdz apgūt valodu, sistēmu, skaidro likumus, kas ir labs, kas slikts, kā tu vari savi pasargāt”

„Ļoti svarīgi ir komunikācija, organizācija, zinošu cilvēku komanda, pie kuras var doties un izrunāties par visām lietām. Varētu būt tādas tikšanās 2 reizes mēnesī, tad būtu tā atgriezeniskā saite, kā mums veicas, kādas ir problēmas un kā tās risināt. Es domāju, ka tas ir galvenais, kas būtu vajadzīgs – cits ir!”

„Es zinu kā tas ir Vācijā – viņiem ir tāda integrācijas sabiedrība, kurā bēgļi tiek iesaistīti, tur viņi mācās valodu, apgūst sadzīves pamatprincipus, vēsturi, likumdošanu, arī arodu. Tad ir dažādu valstu savstarpējās ‘ballītes’, var iepazīties”

Papildus gribētos piezīmēt, ka komunicējot ar bēgļiem, jūtama šo cilvēku apātija un nogurums gan no preses, gan pētnieku puses. Tādēļ arvien biežāk respondenti sniedz iepriekš sagatavotas frāžveidīgas atbildes, situāciju izskaistinot, neiedziļinoties jautājuma būtībā, kā arī pasargājot sevi no lieka psiholoģiska spiediena, atkal un atkal runājot par negatīvo savā dzīvē.

PIELIKUMS

VADLĪNIJAS DZIĻAJĀM INTERVIJĀM AR BĒĢIEM UN PERSONĀM AR ALTERNATĪVO STATUSU

EIROPAS BĒĢU FONDA FINANSĒTAJĀ PROJEKTĀ „JAUNO SABIEDRĪBAS LOCEKĻU INTEGRĀCIJA”.

Iepazīšanās

Par pētījumu, pētniekiem, atbilžu konfidencialitāti

Atrašanas Latvijā

1. Kā jūs kopumā jūtaties Latvijā?
2. Vai Jūs Latvijā jūtaties droši/neapdraudēti? Kāpēc jā/ kāpēc ne?
3. Kā Jūs nonācāt Latvijā? Vai tā bija apzināta izvēle? Kāpēc esat nolēmis palikt Latvijā?
4. Kādas bija pirmās emocijas, sajūtas ierodoties Latvijā? Varbūt psiholoģiskais diskomforts – kāpēc?

Sabiedrības attieksme

5. Kāda Jums šķiet Latvijas sabiedrība/ cilvēki?
6. Vai Jūsprāt viegli ir iepazīties ar vietējiem iedzīvotājiem, sadraudzēties? Kāda ir Jūsu pieredze?
7. Kā Jums šķiet, vai cilvēki ir izpalīdzīgi, laipni, saprotoši? Kādi pozitīvi piemēri, situācijas?
8. Varbūt Jums pašam personīgi vai kādam pazīstamajam ir bijušas konfliktsituācijas, negatīva pieredze?
9. Kāpēc jūsprāt Latvijas sabiedrība ir atturīga/ nav pretimnākoša / ir pat noraidoša pret bēgļiem?
10. Kā Jūs vērtētu dažādu valsts /pašvaldības institūciju attieksmi?
11. Kāda ir jūsu pieredze sadarbībā ar valsts institūcijām?
12. Vai attieksme ir pozitīva/negatīva?
13. Konkrēti piemēri - Ar kādām institūcijām ir bijusi saskare, kas patika/nepatika?

Iespējas un vajadzības

14. Kā Jūs raksturotu savus sadzīves apstākļus? Vai apmierina/neapmierina?
15. Cik grūti/viegli ir atrast mājvietu? Kā jūs to risināt?
16. Kas būtu jāuzlabo, kas pietrūkst, kam vēl vajadzētu būt?
17. Kā jūs vērtējat savas izglītības iegūšanas iespējas Latvijā?
18. Vai ir apsvērta iespēja, vai vispār ir vēlēšanās mācīties?
19. Kas traucē, kas būtu jādara, lai šo procesu atvieglotu?
20. Kā jūs vērtējat savas iespējas atrast darbu?
21. Kāda ir darba devēju attieksme, kolēģu attieksme? Konkrēti piemēri/situācijas?
22. Vai Jums ir pieejami medicīnas pakalpojumi? Kāda ir to kvalitāte un pieejamība?
23. Vai ir bijušās kādas problēmas/pārpratumi?

24. Varbūt kaut kas ir pietrūcis/nav ticis risināts šajā jomā?
25. Vai jūs savu nākotni saskatāt šeit Latvijā/ vai tomēr kaut kur citur? Kāpēc?
26. Kādu Jūs redzat savu dzīvi šeit Latvijā? Ko Jūs gribētu darīt?
27. Kas Jums pietrūkst, lai dzīve šeit būtu pilnvērtīga un Jūs būtu apmierināts ar to?
28. Ko vēl valsts un pašvaldība varētu darīt, lai Jums palīdzētu, atvieglotu integrāciju sabiedrībā?
29. Ko Jūs pats vēl būtu ar mieru darīt, lai situāciju uzlabotu?
30. Tikai personām ar alternatīvo statusu, kā Jum šķiet, ja jums būtu piešķirts bēgļu statuss, situācija būtu labāka? Vai piešķirtais bēgļa status palīdz/ traucē?
31. Varbūt ir vēl kaut kas, ko es neesmu pajautājusi, bet Jūsu gribētu piebilst?

PALDIES!